

FORSLAG TIL OPPLEGG FOR SKOLEKLASSER SOM OVERNATTER PÅ TROLLVASSBU

Det enkle livet

Å komme til Trollvassbu er på mange måter som å komme tilbake til den tiden da oldeforeldrene eller tippoldeforeldrene våre levde. Her har tiden på sett og vis stått stille.

Her er ikke innlagt vann. Alt vann må hentes i elva. Skal vi ha varmt vann, må det varmes opp på vedovnen. Her er ingen utslagsvask eller et WC der vi kan helle ut skittent vann. Sølevann må samles opp i en bøtte, bæres ut og tømmes på et dertil egnet sted. Tøyvask skjer ved koking i en kjele eller som håndvask.

I stedet for WC er det et uthus med to utedoer.

Her er ikke innlagt strøm, ikke kjøleskap, oppvaskmaskin eller vaskemaskin. Maten må kjøles ute, eventuelt graves ned om sommeren for å få det kaldt nok. Oppvasken må tas for hånd. Det vaskes i én balje og skylles i en annen.

Det er ikke varme i gulvet, ingen lamper som kan lyse når det blir mørkt, ingen veggkontakt til å lade mobilen eller PC'n. Det betyr at all oppvarming må skje med bruk av vedovn, og veden må vi selv hugge, sage og spikke og hente inn til daglig bruk.

Matlaging skjer på litt mer moderne vis, ved hjelp av en gasskomfyr. Til den trengs det gassflasker som må bringes opp fra byen.

Her er ingen butikk eller kiosk vi kan gå til når vi trenger noe. Vi må ha tenkt gjennom hva vi vil få bruk for på forhånd og ha alt med oss når vi kommer (for eksempel lommelykt ☺). Her er ikke ukentlig søppelbil som henter søppelet vårt, så det må vi ta med oss hjem, hvis det ikke kan brennes i ovnen.

Her er ikke engang dekning så du kan bruke mobil. Derfor bør du ha gitt de hjemme beskjed om dine turplaner og når du vil være tilbake igjen, sånn at ingen blir unødig bekymret for deg. Du kan heller ikke bruke iPad eller PC, og her er ikke TV. Vi må med andre ord lage underholdning selv og snakke sammen «face to face».

Og helt tilslutt, moren din er heller ikke her, så du må selv rydde opp etter deg, re opp senga di og feie og vaske gulvet før du drar.

Dette ble en lang liste med ting de *ikke* hadde før, som vi har og tar som en selvfølge i dag. Hadde de noe annet, mon tro, som vi kunne misunne dem og som vi kanskje savner i dag?

Her er det sikkert ulike forslag og meninger. Stikkord for noe vi kanskje kunne ønske vi hadde mer av er samhold og hjelpsomhet, kunnskap om og respekt for naturen, respekt for eldre, dugnadsånd, fysisk aktivitet og styrke, kreativitet og overlevelsesevne, takknemlighet for lite, gjenbruk og et tydelig skille mellom arbeidsuke og helg, hverdag og fest. De hadde kanskje få *ting og lite penger*, men kanskje var de rikere enn oss på andre områder.

OPPGAVER OG ANSVARSFORDELING

VI FORESLÅR AT ELEVENE DELES INN I MINDRE GRUPPER SOM HVER TAR ANSVAR FOR EN AV ARBEIDSOPPGAVENE NEDENFOR. VARER OPPHOLDET I FLERE DAGER, KAN OPPGAVENE SKIFTE, SLIK AT ALLE FÅR ERFARING MED SÅ MANGE ULIKE TYPER ARBEID SOM MULIG. ARBEIDET KAN LÆRE ELEVENE NOE OM LIVET I GAMLE DAGER, MEN OGSÅ OM Å LEVE GODT I OMGIVELSER UTEN ALLE HJELPEMIDLER VI ER BLITT VANT TIL I DAGENS SAMFUNN.

VANN

Hente vann til husholdningen

For 100 år siden hadde jenter og gutter, kvinner og menn klart adskilte oppgaver i hjemmet. Jentene hadde gjerne ansvaret for å hente vann og ta seg av arbeidet som krevde bruk av vann, som matlaging og vask.

Fremgangsmåte: På hytta brukes en stålbøtte merket «DRIKKEVANN» til å hente vann i elva. Er vi mange, må det må gjøres flere ganger om dagen. For å ha varmt vann til oppvask og kroppsvask fylles vann i en stor stålkjele som alltid står på vedovnen. Siden vi nesten alltid fyrer i ovnen når vi er på hytta, holdes vannet varmt.

Brukt, skittent vann samles opp i en svart bøtte merket «SØLEVANN» som står på gulvet og tømmes når det trengs. Bøtta tømmes på et bestemt sted bak uthuset, der det står et skilt merket «Sølevann / urinering».

Oppvask

God hygiene er alltid viktig når mange mennesker bor sammen. Ingen av oss liker å måtte spise og drikke av ting som har matrester og fettflekker på seg. Grundig oppvask vil vi ha. I oppvaskmaskinen hjemme grovskylles, vaskes, etterskylles og tørkes alt bestikk og servise. På hytta gjør vi det samme, men *for hånd*.

Fremgangsmåte: 1 Først bruker vi papir eller varmt vann til å fjerne matrester og fett, 2 så fyller vi varmt såpevann i den store baljen merket «OPPVASK» og kokende vann til skylling i den lille. 3 Vi bruker en ren oppvaskbørste og vasker det minst skitne og det vi skal ta i munnen først. (Glass, kopper, skjeer, gafler) 4 Alt dyppes i skyllebaljen før det settes til avrenning på oppvaskstativet. 5 Deretter tørkes alt med et kopphåndkle og settes/legges på plass i skap og skuff.

Så følges samme prosedyre for tallerkener og fat, og tilslutt gryter og panner som ikke vaskes med oppvaskbørste, men med *grytesvamp* for å holde børsten ren lengst mulig. (Grytesvampen blir fort ulekker, men den kan vi skifte oftere.) Alt skylles før det settes til avrenning og tørkes tilslutt. (Store ting får ikke plass i skyllebaljen, men hold tingen over baljen, ta litt varmt vann i en øse, hell over og skyll.)

Klesvask

Oftest foregikk klesvasken ute, - i riktig gamle dager ved elva.

Senere fikk man bryggerhus (et uthus med ildsted og store vaskebaljer) eller vaskekjellere i byhus og finere boliger.

Skittent tøy ble ofte lagt i bløt før det ble vasket, og gjerne skrubbet mot et vaskebrett for å få av gjenstridige flekker.

Alt av sengetøy, duker, kluter og håndklær ble kokt, - enten i store baljer eller i mindre kjeler. Her på Trollvassbu er det fint om vi koker kopphåndklær og kluter før vi forlater.

Fremgangsmåte: 1 Bruk den største aluminiumskjelen og fyll den vel halvfull med vann. 2 Ha i en spiseskje vaskepulver og legg i håndklær og kluter som skal vaskes. 3 Sett kjelen på gasskomfyren og varm opp til kokepunktet. 4 Slå av gassen, ta kjelen av ovnen og rør rundt med trepinnen. La stå i 10 minutter. 5 Fisk opp tøyet med pinnen og ha det over i den blå plastbaljen merket «TØYVASK». Hell over kaldt vann og kryst og skylt tøyet godt. Vri opp håndklær og kluter og hell ut vannet. 6 Fyll i nytt vann og ha i tøyet oppi. Skylt godt til all såpe i tøyet er borte. 7 Vri opp og heng til tork.

Gulvask

Etter at mange mennesker har oppholdt seg i et rom, trenger gulvet å støvsuges/feies og kanskje vaskes. På skolen for eksempel, vaskes det hver dag. Hjemme vasker vi gjerne ukentlig. Der er gulvask ofte en mannfolkjobb.

Her på hytta, selv om vi går med innesko, blir det støv, lo, hår, smuler og annet etter oss. Det kan lokke til seg mus og andre skadedyr. På Trollvassbu skal derfor gulvet feies og vaskes før hytta forlates. Fei alltid gulvet *før* det vaskes, da blir vaskingen mye enklere.

Bruk den store feiekosten som finnes i yttergangen eller det blå feiebrettsettet.

Midt på gulvet ser det kanskje ikke ut som det er noen grunn til å feie, men under senger, benker, bord og stoler er det alltid litt av hvert å finne. 1 Start innerst i rommet og fei mot døra. Bøy deg ned, så ser du ting du ellers ikke ville sett under senger, bord og benker.

2 Samle alt bøsset i en haug foran døra og bruk feiebrettet til å få det opp. 3 Når alt er feiet, fjernes hår og støvdotter som sitter igjen på kosten, før feiebrettet tømmes samme sted som aske og sølevann.

Så kan gulvasken starte.

Bøtte merket «GULVVASK», gulvklut og langkost finnes i yttergangen. 1 Ha en kork flytende grønnsåpe eller Ajax i bøtta og fyll den halvfull med varmt vann. 2 Ha gulvkluten oppi og vri den godt (den skal ikke dryppe) før den festes med klemma på langkosten.

3 Start fra innervegg / hjørne og vask ut mot deg og mot døren som er bak deg. Før kosten med sikksakk-bevegelser sånn at bøsset og støv føres med kluten på forsiden av kosten, i retning mot deg. 4 Stans underveis, løs kluten fra kosten og samle bøsset du har fanget i kluten. Skyll kluten i bøtta, vri opp og fortsett som du startet. Hvis det er flekker eller særlig skitne områder, bør det vaskes om igjen samme sted.

5 Når gulvet er ferdig vasket, skal kluten vris opp og det skitne vannet helles ut på merket sted. 6 Rent vann has i bøtta sammen med kluten, sånn at denne blir godt skylt. Kluten vris opp for sist gang, skyllevannet helles ut, og bøtta settes på plass med kluten til tørk over. Rett ryggen og kjenn den gode lukta av et nyvasket gulv! Det er lønn for strevet.

Vask av bord og benker

Bord- og benkflater må daglig vaskes med varmt såpevann etter matlaging, måltider og andre aktiviteter. Flekker som ikke kan vaskes bort (for eksempel stearin) må fjernes forsiktig med en uskarp kniv før vi vasker.

1 Bruk en ren klut og ha et lite vaskefat med varmt såpevann der du kan vri opp kluten. 2 Vask med sirkelbevegelser så du får med deg smuler og annet småtteri som er på bordflaten. Vask om nødvendig flere omganger. 3 Når du er ferdig skylles kluten i rent vann før den vris godt og henges opp til tørk.

VARME

Mens vannbæring og vasking før gjerne var kvinnfolkarbeid, var vedhogst og fyring mannfolkarbeid. På hytta har veden alt kommet i hus, så vedhogst er ikke nødvendig. Men fyringsved må hentes inn og opptenningsved (mindre pinner) må økses eller spikkes og det må fyres i ovnen både seint og tidlig. Det er en kunst å få fyr i en gammel vedovn.

Ved

I uthuset er det rikelig med vedkubber i passende størrelse. Det skal daglig hentes inn favner med ved sånn at vedkassa alltid er fylt. Av gamle lister, planker og annet mindre treverk som står i uthuset kan det sages til og økses opptenningsved. Det er nesten en nødvendighet for å få fyr opp i en gammel vedovn.

Sag og øks er skarpe saker og hvis man ikke er forsiktig og bruker hodet, kan ting lett gå veldig galt. *Bruk arbeidshansker ved saging og øksing. Ha tykke, stødige sko på. Vær skjerpet og ha fokus på oppgaven.*

Se på når lærer demonstrerer og følg lærerens instruksjon.

Tenne opp i gammel vedovn

1 Start med å bygge et minibål av sammenkrøllet papir eller tørr, strimlet never (bark) mellom to tynne vedkubber. 2 Lag et «gitter» av opptenningsved over. 3 Over det igjen legges et par vedkubber i kryss, ikke for store, men gode og tørre. 4 Tenn på i bunnen og se at det fatter godt. Hold ovnsdøra åpen til opptenningsveden brenner stabilt og kubbene øverst også brenner. 5 Da kan ovnsdøra lukkes, men pass på å regulere lufttilgangen ved hjelp av ventilene, sånn at bålet får nok oksygen.

Når det først brenner godt i ovnen, trengs det bare at man holder fyringen ved like ved å legge på en vedkubbe eller to når det begynner å brenne ned. *Ikke putt for mange vedkubber inn i ovnen av gangen, sprengfyring kan skade ovnen.*

MAT

All ferskmat er temperatur- og luftfølsom. Vi må derfor gjøre noe for å bevare den frisk og velsmakende. På oldefars tid ble mat gjerne saltet eller tørket for å holde seg lengst mulig. I dag er kjøling og frysing mest brukt. Uten kjøleskap og fryser på hytta må vi ty til andre metoder.

Om vinteren er det ganske greit, - ting som settes ut i snøen blir iskalde og halvfrosne, men kanskje litt mer enn vi liker. Vanligvis klarer det seg godt å la ferskmat stå i yttergangen på hytta. Da slipper man også tenke på at dyr kan komme og ta mat som er satt ut hvis den ikke er pakket inn godt eller hengt opp der dyr ikke kan nå den.

Om sommeren er det annerledes. **Fremgangsmåter:** Da er den tryggeste måten å grave en enkel jordkjeller, et hull i jorda med lokk over, der maten kan oppbevares. Jordas fuktighet og temperatur gjør det kjølig om sommeren og frostfritt om vinteren. Jordfuktigheten gjør at matvarene ikke tørker ut. Et annet alternativ er å legge mat som skal kjøles i et tett bærenett eller en plastbøtte som settes i elva, men godt støttet opp og fastbundet sånn at ikke strømmen i elva tar med seg det hele.

SØVN OG SOVEROM

Etter en lang dag med en god blanding av arbeid, lek og læring, er en god natts søvn ikke å forakte. På Trollvassbu sover man i gamle, litt smale køyesenger. Det er et LEDlys under vinduet (Trykk på glasset, så lyser det). Slå av lyset etter bruk. Hvis vi trenger mer lys eller lys for lengre perioder, brukes medbrakt lommelykt eller hodelykt.

Vi bruker IKKE levende lys på soverommene på grunn av brannfaren.

Etter en god natts søvn, og før hytta forlates, skal senga og soverommet gjøres klar til bruk for nestemann som kommer. Ingen liker å skulle legge seg i en skitten, uryddig seng. Derfor er jobben med å re senga særlig viktig for at de som kommer etter deg skal trives på hytta.

Aller først må sekkene pakkes, og rommet tømmes for alle personlige eiendeler.

Fremgangsmåte: Sett opp vinduet. 1 Start med en av overkøyene og rist hodeputen i friluft. 2 Ta så teppet, rist det godt ut av vinduet og brett det fint sammen. Legg pute og teppe midlertidig i en annen seg. 3 Løft madrassen i overkøya opp inne ved veggen og la den stå på skrå mens du børster av lakenet. Rusk, dun, lo og annet skal vekk. 4 Stram lakenet fra baksiden av madrassen og legg den på plass i senga. 5 Ta puten du ristet og legg i hodeenden av senga og teppet i fotenden.

Fortsett med den andre overkøya. Deretter tas begge underkøyene.

Nå bør alle køyesengene se innbydende ut. (Hvis laken / pute likevel ser skitne og vemmelige ut, etterat senga er redd opp, er det fint om turlaget får beskjed, så kan tilsynet sørge for å skifte sengetøy).

Men hva med gulvet? Alt rusk og lo fra lakenene har nå havnet nettopp der. Derfor er feiing og gulvvask det siste som skal gjøres på soverommene før de forlates. Følg fremgangsmåten som er beskrevet under Gulvvask

Avslutning

Det var neppe vanskelig å få tiden til å gå for folk før i tida. Det daglige arbeidet med å lage mat og stelle hus tok mye lenger tid og krevde langt mer av den enkelte enn det kreves av oss i dag. Vi ønsker oss derfor heller ikke tilbake til den tida. Men noen ganger befinner vi oss på steder, som for eksempel en turlagshytta eller en gammel gård, der det er viktig å kjenne til og kunne mestre et liv i en litt annen tilværelse. Alle arbeidsoppgavene som er nevnt i teksten ovenfor er dessuten nødvendige for at turlagets tilbud med selvbetjente hytter skal bestå.

Og helt tilslutt: Det er tankevekkende og kanskje verdt å reflektere over at en overveiende del av verdens befolkning også i dag, lever under forhold som ikke er ulike de våre oldeforeldre levde under for 100-150 år siden. Å erfare noe av dette kan kanskje hjelpe oss å forstå litt mer av ulikhetene i verden og se hvor skjevt mange goder, som vi tar for gitt, faktisk er fordelt.